

Antopäivä: 14.3.2022	Voimaantulopäivä: 15.3.2022	Voimassa: toistaiseksi
-------------------------	--------------------------------	---------------------------

Lainsäädäntö, johon ohje perustuu:

Muutostiedot:
Ver 1.0

OHJE ILMAILUN TOIMIJOILLE VALMIUSSUUNNITELMAN LAATIMISEKSI

Sisällys

Contents

1. Ohjeen sisältö.....	2
2. Määritelmät ja otsikoiden numerointi.....	2
3. Valmiussuunnitelman laatiminen	2
4. Toimijan kriittisten toimintojen ja palvelujen määrittely.....	2
5. Riskien hallinta.....	4
6. Resurssien hallinta ja harjoitukset	6
7. Kriittiset kumppanit, palveluntuottajat ja alihankkijat.....	9
8. Muut valmiussuunnitelmassa kuvattavat asiat.....	10
9. Oman toiminnan arviointi	12
10. Valmiussuunnitelman luottamuksellisuus.....	13
11. Valmiussuunnitelman päivittäminen.....	14
12. Valmiussuunnitelman liitteet.....	14
13. Lisätietoja ja tiedon lähteitä.....	14

1. Ohjeen sisältö

Tässä ohjeessa käydään läpi valmiussuunnittelun järjestämisestä liikennejärjestelmässä annetun Traficomien määräyksen TRAFICOM/308489/03.04.04.00/2019 (jäljempänä *valmiussuunnitelmamääräys*) sisältämät vaatimukset sekä esitetään tapoja vastata määräyksen vaatimuksiin. Lisäksi ohjeeseen on koottu asioita, jotka olisi hyvä huomioida määräysvaatimuksiin vastatessa. Tämä ohje on luonteeltaan neuvoa antavaa, selittävää (ns. Guidance Material).

2. Määritelmät ja otsikoiden numerointi

Ohjeessa käytetään valmiussuunnitelmamääräyksen mukaisia määritelmiä, joita täydennetään tarpeen mukaan niissä ohjeen kohdissa, joissa kuhunkin kokonaisuuteen kuuluvia määräyskohtia avataan tarkemmin. Otsikot 2 - 9 on nimetty ja numeroitu valmiussuunnitelmamääräyksen vastaavien otsikoiden mukaisesti.

3. Valmiussuunnitelman laatiminen

Ohjeessa yksilöidään ensin käsiteltävä määräyksen kohta tummennettuna ja kursivoituna, jonka jälkeen kerrotaan tarkemmin siitä, mitä kyseisen määräyskohdan katsotaan edellyttävän.

Annetut [esimerkit on merkitty sinisellä](#) värillä. Ne ovat vain suuntaa antavia, eivät tyhjentäviä eivätkä välttämättä suoraan minkään toimijan tilanteeseen sopivia.

[Esimerkki A on lentoasemanpitäjä.](#)

[Esimerkki B on lentotoiminnan harjoittaja \(AOC-haltija tai SPO-operaattori\)](#)

4. Toimijan kriittisten toimintojen ja palvelujen määrittely

4.1. Toimijan on valmiussuunnitelmassa tunnistettava ja kuvattava ne kriittiset toiminnot ja palvelut, jotka ovat välttämättömiä sen oman toiminnan jatkuvuuden turvaamisessa normaalioloissa ja poikkeusoloissa.

Valmiussuunnittelun lähtökohta on toimijan oman toiminnan tarkastelu. Jotta toimija voisi kohdentaa varautumistoimenpiteensä oikein, sen pitää ensin määritellä, mitkä ovat sen toiminnan jatkuvuuden kannalta ne kriittiset toiminnot ja palvelut, joiden toimivuudesta ja käytettävyydestä toimija on riippuvainen.

Riippuvuuksien tunnistamisen tarkoitus on auttaa toimijaa itseään kiinnittämään huomiotaan näissä asioissa tapahtuviin mahdollisiin häiriöihin. Varautuminen antaa paremmat mahdollisuudet toiminnan jatkamiseen myös häiriötilanteessa. Riittäviksi katsomansa varautumistoimet toimija ratkaisee itse toimintatarpeidensa perusteella.

Kriittiset toiminnot ovat toimijan ydintoimintoja (*core business*), joiden varaan toimija on rakentanut toiminta-ajatuksensa. Kriittiset palvelut puolestaan ovat sellaisia palveluita, joita toimija välttämättä tarvitsee kriittisten toimintojensa ylläpitämiseen. Kriittisten toimintojen ja/tai palvelujen pettäminen voi aiheuttaa merkittävää haittaa toiminnalle tai pahimmillaan jopa toiminnan keskeytymisen. On tärkeää, että jokainen varautumisvelvollinen määrittelee itse kriittiset toimintonsa ja palvelunsa, koska ne liittyvät suoraan nimenomaan kyseisen toimijan harjoittamaan liiketoimintaan.

Esimerkiksi A: lentoasemanpitäjän tärkein kriittinen toiminto voi olla esim. lentoasemainfran ylläpito sellaisessa kunnossa, että sinne voi liikennöidä. Kriittisiä palveluita voivat olla esim. lennonvarmistuspalvelut, vartiointipalvelut ja IT-palvelut.

Esimerkki B: Lentoliikenteen harjoittajan kriittinen toiminto voi olla esim. matkustajien kuljetus, rahdin ja postin kuljetus tai lentotyö. Kriittisiä palveluita puolestaan esim. ilma-alusten huoltopalvelut, polttoainepalvelut sekä maapalvelut (ground handling).

Kriittisten toimintojen ja palveluiden jatkuvuus voi vaarantua erilaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa, jotka voivat olla toimijakohtaisia tai toimijasta itsestään riippumattomia. Esimerkkejä toimijakohtaisista häiriötilanteista voivat olla toimijan taloudelliset ongelmat, toimijan omaisuutta kohdanneet vaaratilanteet tai onnettomuudet ja avainhenkilö(ide)n irtisanoutuminen. Esimerkkejä toimijasta itsestään riippumattomista häiriöistä ovat sähkönjakeluhäiriöt, sään ääri-ilmiöiden aiheuttamat ongelmat, polttoaineiden saantiongelmien tai laajamittaiset tietojärjestelmiin kohdistuvat hyökkäykset.

Normaaliolojen häiriötilanteiden lisäksi toimijan on pyrittävä varmistamaan kriittiset toimintonsa ja palvelunsa myös valmiuslain (1552/2011) mukaisissa poikkeusoloissa. Toimijan harjoittaman liiketoiminnan vaatimusten lisäksi toimijalle voi tulla myös yhteiskunnalta sellaisia vaatimuksia, jotka vaikuttavat sen kriittisten toimintojen ja palveluiden määrittelyyn. Jos toimijalla on esimerkiksi yhteistyösopimus puolustusvoimien kanssa, sopimuksen vaatimukset voivat vaikuttaa merkittävästi toimijan kriittisten toimintojen ja palveluiden määrittelyyn. Valmiuslain 3 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaisesti ns. sotilaallisiin poikkeusoloihin varautuminen vaikuttaa erityisesti siihen, miten ns. huoltovarmuuskriittiset yritykset tai huoltovarmuuskriittisistä toiminnoista vastaavat yritykset määrittelevät kriittiset toimintonsa ja palvelunsa. Näiltä yrityksiltä edellytetäänkin mm. jatkuvaa ja tiivistä yhteistyötä puolustusvoimien ja huoltovarmuusorganisaation kanssa.

Esimerkki A: poikkeusolot voivat aiheuttaa lentoasemalla liikenteen merkittävän vähenemisen tai loppumisen kokonaan. Tämä puolestaan johtaa usein lomautuksiin tai jopa irtisanomisiin. Sotilaallisissa poikkeusoloissa siviili-ilmailua ja lentoasemien käytettävyyttä voidaan joutua rajoittamaan.

Esimerkki B: poikkeusolot voivat vaikuttaa esim. matkustajien ja rahdin kuljetuskysyntään tai käytettävissä oleviin reittivaihtoehtoihin. Poikkeusoloissa myös lentohenkilöstön tai huoltohenkilöstön saatavuus voi vaikeutua tai toimija joutuu lomauttamaan tai jopa irtisanomaan henkilöstöään.

Mahdollisessa toipumissuunnitelmassa onkin mietittävä, miten toiminta voidaan palauttaa normaaliksi mahdollisimman pian poikkeusolojen päätyttyä. Toipumissuunnitelman laadinta ja sen sisältö ovat toimijan harkintavallassa.

Vuosien 2020 - 2021 koronaepidemian aikana on koettu, että pandemiakin voi aiheuttaa poikkeusolot (valmiuslain 3 §:n 4 momentti), jonka vaikutukset voivat olla hyvinkin merkittäviä muidenkin kuin huoltovarmuuskriittisten yritysten kriittisiin toimintoihin ja palveluihin.

4.2. Toimijan on määriteltävä varautumisen tavoitetasot kriittisille toiminnoilleen ja palveluilleen. Tavoitetasolla kuvataan sitä, millaiset toiminnot ja palvelut toimija varautuu turvaamaan myös eri asteisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Tavoitetasojen määrittelyssä on huomioitava mahdolliset ulkopuolelta tulevat vaatimukset, kuten asiaa koskevista säädöksistä ja määräyksistä tulevat vaatimukset tai esimerkiksi puolustusvoimien ja muiden toimijoiden kanssa tehdyt sopimukset.

Kriittisten toimintojen ja palveluiden tavoitetasoilla tarkoitetaan sellaisia ennalta määriteltäviä toimintakyvyn tasoja, joilla toimija pystyy ylläpitämään toimintojaan ja palveluitaan erilaisissa häiriötilan-

teissa ja poikkeusoloissa. Asettaessaan tavoitetasoja kriittisille toiminnoilleen ja palveluilleen toimijan on tarkastettava, miten pitkälle käytettävissä olevat resurssit riittävät. Tässä yhteydessä on otettava huomioon myös mahdolliset ulkopuolelta tulevat vaatimukset, kuten säädökset ja määräykset, mutta myös ne sopimukset, joissa toimija on sopimuspuolena.

Esimerkki A: lentoasemanpitäjän on määriteltävä, miten pitkälle se pystyy ylläpitämään kriittiset toimintonsa erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Laatimansa uhka- ja riskiarvion pohjalta lentoasemanpitäjän olisi hyvä miettiä erilaisten häiriöiden todennäköisesti mukanaan tuomia ongelmia toiminnalle sekä sitä, missä määrin se pystyy näihin ongelmiin varautumaan, ottaen huomioon mm. taloudelliset ja henkilöstöresurssit. On tärkeää varmistaa myös se, että toiminta tavoitetasoilla on edelleen myös vaatimustenmukaista ja täyttää voimassa olevien sopimusten vaatimukset.

Esimerkki B: Vastaavalla tavalla lentotoiminnan harjoittajan on määriteltävä erilaisten häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalta kriittisen toimintansa tavoitetasot. Yrityksen koolla ja toiminnan luonteella on suuri merkitys sille, miten pitkälle toimija pystyy ylläpitämään kriittistä toimintaansa erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Toiminnan pitäminen vaatimustenmukaisena ja tehtyjen sopimusten noudattaminen ovat olennaisia huomioon otettavia seikkoja tavoitetasoja määriteltäessä.

Erilaiset häiriötilanteet vaikuttavat aina jollain tavalla toimintakykyyn ja aiheuttavat usein ainakin lyhytkestoisien katkoksen kriittisiin toimintoihin ja/tai palveluihin. Jotta toiminta voisi mahdollisimman nopeasti palautua normaaliksi, tavoitetasojen määrittelyn yhteydessä on tehtävä myös toipumiskyvyn arviointi ja laadittava tarvittavat toipumissuunnitelmat toipumisen tärkeysjärjestyksineen ja vaihtoehtoisine toimintamenetelmineen.

5. Riskien hallinta

5.1. Toimijan on määriteltävä valmiussuunnitelmassa toimintaansa kohdistuvat uhkat ja riskit sekä kuvattava niihin kohdistetut toimenpiteet, joilla varmistetaan, että toiminta voi jatkua normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Riskien osalta tulee kuvata myös niiden vaikutus toimijan toimintavarmuuteen. Lisäksi valmiussuunnitelmassa tulee määritellä riskienhallinnan vastuut ja prosessit.

Riskillä tarkoitetaan toimintaan nähden kielteisen tapahtuman todennäköisyyttä ja sen vaikutusten yhdistelmää. Kaikissa riskeissä yhteistä on se, että toteutuessaan riski haittaa toimintakykyä joko osittain tai kokonaan ja sen vaikutukset voivat olla pitkä- tai lyhytkestoisia.

Riskien tunnistamisella ja niiden hallinnalla voidaan vaikuttaa toimijan toimintakykyyn normaaleista poikkeavissa tilanteissa ja säilyttää toimijan toimintakyky tilanteissa, joissa sen olemassaolon edellytyksiin kohdistuu joko toimijan sisältä tai sen ulkopuolelta vaikutuksiltaan estävää toimintaa.

Riskit toiminnassa vaihtelevat merkittävästi toimijoittain sekä toimialoittain. Tärkeintä olisikin, että jokainen toimija kävisi läpi ja tunnistaisi oman toimintansa merkittävimmät riskit. Riskien tunnistamisen jälkeen tulisi tehdä riskien analysointi sekä suunnitella konkreettiset keinot toimintaohjeeksi tilanteessa, jossa riski toteutuu. Päämääränä on toimijan mahdollisimman hyvä toimintakyky ja vahin-kojen minimoiminen muuttuneessa tilanteessa.

Riskien läpikäynti tulisi aloittaa toimijan olemassaolon kannalta merkittävimmistä riskeistä ja edetä tätä kautta vähämerkityksellisempiin. Yksi merkittävä riski liittyy toimijan taloudelliseen toimintakykyyn erityisesti siksi, että taloustilanne voi liittyä myös välillisesti toiminnan turvallisuuteen.

Toimijoiden on syytä kiinnittää huomiota taloudellisten riskiensä hallintaan. Hallitakseen taloudellisia riskejä tulisi yrityksen varmistua riittävän vahvasta rahoitusasemasta. Pitkällä aikavälillä tämä tarkoittaa riittävää vakavaraisuutta, lyhyellä aikavälillä riittävää maksuvalmiutta jatkuvan turvallisen toiminnan varmistamiseksi.

Liikenneluvan haltijoilta riittävän vahvaa rahoitusasemaa edellyttää lentoliikenneasetuskin (1008/2008). Viranomaiset valvovat tätä.

Rahoitusasemaan vaikuttaa vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden lisäksi yrityksen kannattavuus. Kaupallinen kilpailu on muodostunut yhä merkittävämmäksi tekijäksi ilmailualalla. Pitkään jatkuva heikko kannattavuus syö yrityksen taloudellisia puskureita. Markkinoiden huomioon ottamisesta on tullut toiminnalle elinehto. Hallitakseen taloudellisia riskejä toimijan olisi syytä huomioida markkinatilanteet. Ennusteiden avulla olisi syytä pyrkiä varautumaan tulevaan kehitykseen.

Riskejä läpikäytäessä on tärkeätä kiinnittää huomiota myös turvallisuuteen ja turvatoimiin (SEC) vaikuttaviin riskeihin ja niiden merkittävyyteen valmiussuunnittelun kannalta.

Esimerkki A: lentoaseman turvatoimet (SEC) ja kunnossapito perustuvat normaalitilanteessaakin laajaan sääntelyyn, josta suurin osa on kansainvälisiä säädöksiä (EASA, ICAO, EU:n komissio). Ne edellyttävät mm. että lentoasemalla on käytettävissä kunnossapitoon ja turvatoimien suorittamiseen koulutettua ja pätevää henkilökuntaa sekä tietyt vaatimukset täyttävät laitteet. Vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa pätevän näiden saatavuus voi kuitenkin vaikeutua. Jos toimintaan tulee pidempiä katkoksia, myös henkilöstön pätevyyksien ylläpito voi muuttua haasteelliseksi. Jos lentoasemanpitäjä tunnistaa henkilöstön saatavuuteen ja pätevyyksien ylläpitoon liittyviä riskejä, sen tulisi miettiä valmiiksi vaihtoehtoisia ratkaisuja, joilla se voisi varmistaa toimintansa jatkuvuuden myös silloin, jos mainitut riskit realisoituivat.

Esimerkki B: lentotoiminnan harjoittajan tunnistamia turvallisuuteen liittyviä riskejä voivat olla esim. lentokaluston huoltoon liittyvät saatavuusongelmat ja erikoiskoulutetun henkilöstön (lentohenkilöstö, huoltohenkilöstö) saatavuus ja korvattavuus häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Myös toiminnan äkillinen kasvaminen voi johtaa siihen, että pätevää henkilöstöä on vaikea saada. Myös lentotoiminnan harjoittajan tulisi määritellä ne toimenpiteet, joilla tunnistettuihin riskeihin voidaan reagoida niiden realisoituessa.

5.2. Toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa riskienhallintajärjestelmä tai -menettelyt, joiden avulla toimijan kriittinen toiminta voidaan tunnistaa ja turvata normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Toimijan on kuvattava, miten se tekee säännöllistä arviointia kriittisiin toimintoihinsa ja palveluihinsa kohdistuvista uhkista ja niihin liittyvistä riskeistä, jotta se voi ryhtyä riittäviin toimenpiteisiin niiden hallitsemiseksi sekä normaalioloissa että poikkeusoloissa.

Säännöllinen ja järjestelmällinen uhkien ja vaarojen tunnistaminen muodostaa perustan riskienarvioinnille ja riskien hallinnalle

Riskejä tulisi yrittää kartoittaa koko tapahtumaketjun sekä vaikutusten näkökulmista. On todennäköistä, että ongelma johtaa toiseen, eli että yhden riskin toteutuminen laukaiseekin toisen tai että toteutuakseen jokin riski edellyttää usean riskin yhteisvaikutusta eli monen kielteisen seikan toteutumista yhtä aikaa. Riskien hallinta on kattavaa vain tilanteessa, jossa sen ratkaisumalli on riittävän aukottomasti sekä realistisesti arvioitu.

Riskien hallinnassa on tarpeellista arvioida toimijan vaikutuspiirissä olevien muiden toimintojen, esimerkiksi alihankintaketjujen merkitys. Toimija voi olla hyvin riippuvainen toisesta toimijasta ja sen toiminnasta. Samoin lähes jokainen toimija on hyvin riippuvainen työvoimasta sekä yleensä sähköstä sekä tietoliikenneyhteyksistä vähintäänkin toiminnanohjauksensa näkökulmasta.

Riskien tunnistaminen sekä niiden hallinta ovat osa jokaisen nykyaikaisen toimijan jatkuvuudenhallintaa ja vastuullista toimintakulttuuria; oikein ja realistisesti toteutettuna se parantaa merkittävästi toimijan toimintakykyä kaikissa tilanteissa.

Riskien hallinta on elävä prosessi, joka on dokumentoitava ja joka on päivitettävä toimijan toiminnan sekä sen edellytysten muuttuessa. Riskien hallinta on suunnitelmallista toimintaa toimijaa itseään varten.

Esimerkki A & B: Toimija arvioi säännöllisesti toimintaansa kohdistuvia uhkia ja niihin liittyviä riskejä sekä suunnittelee menettelyjä riskien hallitsemiseksi. Tätä varten on saatavilla erilaisia riskienhallintatyökaluja, joita voi käyttää apuna. Yrityksen johtoryhmässä riskienhallintapäällikkö käy säännöllisiin väliajoin läpi toimintavarmuutta koskevat riskit ja niiden hallitsemiseksi suunnitellut menettelyt sekä edellisen tarkastelun jälkeen tapahtuneet muutokset. On hyvä kuulla myös muuta henkilöstöä sen varmistamiseksi, että kaikki havaitut muutokset tulevat huomioduksi. Tämän jälkeen riskienhallintapäällikkö tekee tarvittavat päivitykset soveltuihin menettelyihin ja tiedottaa niistä henkilöstöä siltä osin kuin muutokset koskevat heidän toimintaansa.

Riskienhallinnan periaate on sama yrityksen organisaation koosta riippumatta. Prosessit voivat olla erilaisia mm. siksi, että pienissä yrityksissä ei välttämättä ole esim. riskienhallintapäällikköä, vaan tehtävää hoitaa joku siihen nimetty henkilö yrityksen johdosta. Organisaatorakenteella ja yrityksen koolla puolestaan on merkitystä sille, kuinka suuri osa henkilöstöstä aktiivisesti on riskienhallinnan kanssa tekemisissä ja kuinka laajasti menettelyihin tehdyt muutokset vaikuttavat henkilöstöön.

6. Resurssien hallinta ja harjoitukset

6.1. Valmiussuunnitelmassa on kuvattava varautumisen tehtäviä hoitavan henkilöstön ja muiden resurssien hallinta sekä varautumiseen liittyvän osaamisen kehittäminen.

Resurssien määrittely

Kriittisiä toimintojaan ja palvelujaan määritellessään toimija väistämättä joutuu miettimään myös käytettävissään olevia resursseja. Kysymys on sekä henkilöresursseista että materiaalisista resursseista, kuten tiloista, laitteista, mahdollisista varaosavarastoista ja tietysti rahasta.

Kun toimija tarkastelee resurssiensa riittävyyttä kriittisiin toimintoihinsa ja palveluihinsa, on lähtökohdaksi paras ottaa normaaliolojen häiriötilanteet ja niiden vaikutukset resurssien riittävyyteen. Samalla syntyy yleiskäsitys siitä, mitkä tulevat olemaan ongelmakohdat poikkeusoloissa, kun sekä henkilö- että materiaali-resursseja todennäköisesti on rajoitetummin saatavilla.

Henkilöresurssit

Toimijan miettiessä kriittisiin toimintoihinsa tarvittavia henkilöresursseja, on etusijalla erityisesti erityiskoulutetun henkilöstön tarve. Myös mahdollisuudet tarvittaessa korvata tällaista henkilöstöä voivat olla ratkaisevia kriittisten toimintojen jatkuvuuden kannalta sekä normaaliolojen häiriötilanteissa, että erityisesti poikkeusoloissa. Jos toimija päätyy erityiskoulutetun henkilöstön ostopalveluihin, on ostopalveluita tarjoavan yrityksen varautumisvelvollisuudet sisällytettävä sopimuksiin.

Esimerkkejä ilmailun varautumisvelvollisten toimijoiden erikoiskoulutetusta henkilöstöstä ovat lentäjät, lennonjohtajat, turvatarkastajat ja lentoaseman kunnossapidon erityisosaajat sekä ilma-alusten ja lentoasemien teknisten laitteiden huoltohenkilöstö. Luettelo ei suinkaan ole tyhjentävä, sillä toimijan koko ja sijaintikin vaikuttavat siihen kuinka helppoa tai vaikeaa on löytää korvaavia henkilöresursseja.

Osaamistarpeet ja osaamisen kehittäminen

Toimijan on huolehdittava siitä, että kriittisten toimintojen ylläpitämiseen ja kriittisten palvelujen varmistamiseen liittyvät osaamistarpeet ja osaamisen kehittäminen määritellään koko henkilöstöä ajatellen. Tarvittavaa osaamista olisi hyvä arvioida kunkin henkilön tehtäväkuvan näkökulmasta esimerkiksi tämänkaltaisilla kysymyksillä:

- mitä minun pitää tietää ja osata kriittisistä toiminnoista ja niiden ylläpitämisestä omassa tehtävässäni?
- miten tehtäväni muuttuu normaaliolojen häiriötilanteissa, entä poikkeusoloissa?
- mikä on roolini normaaliolojen häiriötilanteissa?
- mikä on roolini poikkeusoloissa?

Muut resurssit

Muilla resursseilla tarkoitetaan mm. toimitiloja, toimintaan tarvittavia koneita, laitteita, tarvikkeita ja järjestelmiä, mahdollisia varaosavaroja sekä käytettävissä olevia rahavaroja. Kriittisten toimintojen ja palveluiden määrittelyn yhteydessä on arvioitava myös sitä, kuinka paljon edellä mainittuja resursseja toiminta vaatii ja ovatko tarvittavat resurssit saatavissa tai korvattavissa erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Yhtenä esimerkkinä voi mainita väistötilat, joihin toiminta voidaan siirtää, jos sen normaalisti käytössä olevat tilat tuhoutuvat tai niitä jostain muusta syystä ei voida käyttää.

6.2. Toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa ne henkilöstö- ja materiaaliресurssit, joilla se varmistaa kriittisten toimintojensa ja palveluidensa ylläpitämisen varautumisen tavoitetasojen mukaisesti normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Tarvittavia henkilöstö- ja materiaaliресurssseja määritellessään toimijan on tärkeätä muistaa myös ne tavoitetasot, jotka ohjaavat sen varautumista normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Ilmailun toimijat määrittelevät lähtökohtaisesti itse tavoitetasot, kun taas esim. raideliikenteessä vaadittavat tavoitetasot on annettu viranomaisen taholta. On kuitenkin huomattava, että ilmailun toimijat ovat tavoitetasoja määritellessään velvollisia ottamaan huomioon kansainvälisten säädösten ja mahdollisten toimijan tekemien sopimusten mukanaan tuomat vaatimukset.

Henkilöstö- ja materiaaliресurssien kuvaaminen valmiussuunnitelmassa voidaan tehdä esim. viittamalla muuhun dokumentaatioon, josta resurssit ovat löydettävissä. Tärkeätä on huolehtia siitä, että kuvaukset kriittisten toimintojen ja palveluiden ylläpitämiseen tarvittavista resursseista eri tavoitetasoilla ovat ajantasaisia.

6.3. Toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa, miten se huolehtii siitä, että sen johdolla ja muulla varautumiseen liittyvällä henkilöstöllä on kriittisten toimintojen ja palveluiden ylläpitämiseen vaadittava, tehtävän edellyttämä osaaminen ja koulutus. Valmiussuunnitelmassa on kuvattava, miten toimija seuraa henkilöstön osallistumista valmiussuunnitelman mukaisiin koulutuksiin ja harjoituksiin.

Erityisesti isommilla toimijoilla osaamisen tehtäväkohtainen määrittely on ratkaisevan tärkeää, sillä henkilöstön osaamistarpeet voivat olla hyvinkin erilaiset. Pienten toimijoiden sen sijaan voi olla perusteltua antaa mahdollisimman monelle sama koulutus ja varmistaa, että kaikkien osaaminen normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on samalla tasolla. Organisaation koosta riippumatta toimijan johdon koulutus on erittäin tärkeää, mutta se ei yksinään riitä, vaan myös muun henkilöstön varautumisosaaminen on varmistettava.

Eri tehtäviin liittyvät osaamistarpeet olisi otettava huomioon toimijan koulutussuunnitelmia laadittaessa ja suoritettavat koulutukset ja niihin osallistuneet olisi järkevää kirjata toimijan käyttämään koulutuksen hallintajärjestelmään. Näin kokonaisuutta on helpompi hallita ja valmiussuunnitelmassa voi olla linkit suoraan toimijan koulutussuunnitelmiin ja koulutuksenhallintajärjestelmään.

6.4. Lisäksi toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa, miten sen johto ja muu varautumiseen liittyvä henkilöstö osallistuvat työtehtäviensä mukaisesti varautumiseen liittyviin harjoituksiin ja miten toimija huomioi harjoituksissa tunnistetut kehityskohteet.

Harjoitukset

Valmiussuunnitelman toimivuutta on harjoiteltava säännöllisesti. Toimija voi itse järjestää valmiussuunnitelman eri osa-alueisiin kohdistuvia harjoituksia, mutta se voi myös hyödyntää muiden järjestämiä harjoituksia osallistumalla esim. sidosryhmien ja viranomaisten järjestämiin harjoituksiin. Kahden tai useamman toimijan yhdessä järjestämät harjoitukset antavat mahdollisuuden keskittyä juuri näille toimijoille tärkeisiin asioihin ja parantaa yhteistyön sujuvuutta.

On myös tärkeää varmistaa, että harjoituksiin osallistuvat sekä johto, että muu henkilöstö, jolla harjoituksen kuvaamassa tilanteessa olisi rooli tai tehtävä.

Harjoitukset voivat olla ns. kirjoituspöytäharjoituksia, käytännön toimintaharjoituksia tai johonkin tiettyyn prosessiin kohdistuvia harjoituksia. Kirjoituspöytäharjoituksissa tehtävänä on lähinnä miettiä, miten toiminta hoidettaisiin annetun skenaarion mukaisessa tilanteessa. Toimintaharjoitus puolestaan pyrkii simuloimaan tiettyä tilannetta ja tarkoituksena on testata toimintaa annetussa tilanteessa. Jotta toimintaharjoitus kuvaisi mahdollisimman hyvin todellista tilannetta, harjoitukseen pitäisi kutsua kaikki ne sidosryhmät ja organisaatiot, jotka siihen tositilanteessa osallistuisivat.

Voidaan myös harjoitella jonkin rajatun prosessin toimivuutta. Esimerkkinä rajatun prosessin harjoituksesta on toimijan kriisiryhmän hälytysharjoitus, jonka tarkoituksena on selvittää, kuinka nopeasti kriisiryhmä saadaan kokoon häiriö- tai onnettomuustilanteessa. Samalla varmistetaan, että ryhmän jäsenten yhteystiedot ovat ajan tasalla. Suurin hyöty saadaan, jos tällaiset harjoitukset järjestetään ilman, että osalliset saavat siitä ennakkotietoa. Kirjoituspöytäharjoitukset ja laajat toimintaharjoitukset puolestaan vaativat yleensä ennakoilmoituksen ainakin harjoituksen ajankohdasta.

Mitä laajempi harjoitus, sen enemmän se vaatii valmistelua ja resursseja. Sen vuoksi laajoja harjoituksia voi olla vaikeaa järjestää kovin usein. Suositeltavaa on kuitenkin järjestää toiminnallisia harjoituksia kahden-kolmen vuoden välein. Varautumista koskevia elementtejä voidaan sisällyttää myös muun lainsäädännön esim. pelastuslainsäädännön vaatimien harjoitusten yhteyteen. Kirjoituspöytäharjoituksia ja pienempiä harjoituksia sen sijaan olisi hyvä olla vuosittain.

Jokaisen harjoituksen jälkeen osallistujilta on pyydettävä palautetta siitä, mikä meni hyvin ja missä olisi kehittämisen varaa. Yrityksen valmiussuunnitelmassa on kuvattava, miten ja kuinka usein harjoituksia järjestetään tai osallistutaan muiden järjestämiin harjoituksiin. Lisäksi on kuvattava palaute-prosessi sekä se, miten yritys ottaa toiminnassaan huomioon harjoitusten esille tuomat kehityskohteet.

Toimijan on valmiussuunnitelmassaan kuvattava, miten se osallistuu viranomaisten sekä muiden toimijoiden varautumista tukeviin harjoituksiin. Ennen harjoituksiin osallistumista, toimijan on hyvä tarkastaa oma valmiussuunnitelmansa. Harjoituksen jälkeen toimijan olisi hyvä tarkastella erityisesti sitä, vastaako sen oma suunnitelma harjoituksessa esiin nousseisiin parannusesityksiin ja arvioida ovatko ne toteutettavissa. Valmiussuunnitelman muutosten yhteydessä on aina hyvä arvioida muutosten mahdollisesti aiheuttamat riskit. Harjoituksiin osallistuneista henkilöistä on hyvä pitää kirjaa.

7. Kriittiset kumppanit, palveluntuottajat ja alihankkijat

7.1 Valmiussuunnitelmassa on kuvattava toimijan omat valmiussuunnittelun ja varautumisen vastuut muille toimijoille sekä toimijan käyttämien palveluntuottajien ja alihankkijoiden vastuu varautumisen toteutuksessa.

Toimijoihin kohdistuvat varautumisen vaatimukset perustuvat pääsääntöisesti aina säädösten vaatimuksiin, joko lainsäädäntöön tai alempitasoiseen sääntelyyn esim. määräyksiin. Vaikka varautumisen velvoitteet kohdistuvat suoraan säädöksissä kuvattuihin toimijoihin, niin tästä huolimatta osa toimijan liiketoimintaan liittyvistä toiminnoista ulkoistetaan palveluntuottajille. Kyseessä voivat olla myös kriittisen liiketoiminnan tueksi hankitut palvelut. Näitä voivat olla esim. laitteiden kunnossapito, materiaalien ja raaka-aineiden toimitukset ja it-palvelut. Käytännössä nämä ovat toimenpiteitä, jotka eivät ole omaa kriittistä toimintaa ja joka voidaan kilpailuttaa ja ostaa palveluntuottajilta.

Vastuu varautumisen toimenpiteistä kuuluu aina sille, jota lain velvoite koskee. Lainsäädännössä edellytetyt yksittäisiä varautumisen velvoitteita voidaan ulkoistaa palveluntuottajille ja alihankkijoille, mutta laissa määriteltyä kokonaisvelvoitetta huolehtia varautumisesta ei voi ulkoistaa. Vastuu varautumisen toimenpiteistä jää aina viime kädessä sille, jota lain velvoite koskee. Ulkoistettaessa toimintoja palveluntuottajille kilpailuasiakirjoissa on aina mainittava laissa edellytetyt varautumisvelvoitteet. Palveluntuottajan on tilaajan vaatimusten mukaisesti esitettävä dokumentein, miten se täyttää tilaajan varautumisvaatimukset. Tämän lisäksi tarjouksissa on tarvittaessa esitettävä erilliset kustannukset tilaajan tarjouspyynnöissä esitettyjen varautumisvaatimusten noudattamisesta. Tilaajan ja palveluntuottajan on hyvä kirjata varautumisvelvoitteet yksityiskohtaisesti kahdenvälisiin varautumisvelvollisuutta koskeviin sopimuksiin. Sopimuksissa on hyvä mainita, että varautumisvelvoitteet koskevat sekä normaaliolojen häiriötilanteita kaikissa vakavuusasteissa, että myös poikkeusoloja. Poikkeusoloja koskevissa vaatimuksissa on hyvä ottaa huomioon kaikki valmiuslaissa mainitut poikkeusolojen tunnusmerkit, ei siis pelkästään sotilaallista kriisiä. Sopimusten osalta on huomattava, että kukin toimija määrittelee omaan varautumiseensa liittyvät velvoitteet ja riskit, sekä sen missä määrin sopimuskumppaneita nämä velvoitteet voivat koskea.

7.2 Toimijan on lisäksi tunnistettava ja kuvattava valmiussuunnitelmassa oman toimintansa jatkuvuuden kannalta kriittiset kumppanit, palveluntuottajat ja alihankkijat.

Jotta toimija voisi tehokkaasti varautua siihen mahdollisesti kohdistuviin häiriö- tai poikkeustilanteisiin, toimijan tulee tunnistaa, miltä osin sen toiminta on ns. toimijan omissa käsissä ja miltä osin sen toimintaa kohdistuu riippuvuuksia, jotka edellyttävät yhteistyötä muiden organisaatioiden kanssa. Jos näitä riippuvuuksia liittyy toimijan keskeisiin toimintoihin, joita ilman toimintaa ei voida sujuvasti jatkaa, toimijan tulisi arvioida, mitkä näistä riippuvuuksista ovat ns. kriittisiä ja kuvata ne valmiussuunnitelmassaan. Valmiussuunnitelmassa olisi hyvä lisäksi kuvata myös se, miten jatkuvuuden kannalta kriittiseksi arvioidut muut organisaatiot kytkeytyvät toimijan toimintaan ja onko toimijalla vaihtoehtoisia tapoja – ja jos kyllä, millaisia – jatkaa toimintaansa, jos joku kriittiseksi arvioiduista organisaatioista ei yhtäkkiä enää voisi jatkua yhteistyötä toimijan kanssa.

Valmiussuunnitelmassa olisi hyvä myös yksilöidä kriittiseksi kumppaniksi tunnistettujen organisaatioiden keskeiset yhteistyötahot yhteystietoineen mahdollisia kiireellisiä yhteydenottoja helpottamaan.

Huom. Yhteystiedot ja muut vastaavat tiedot, jotka saattavat muuttua tai tarvita päivitystä itse valmiussuunnitelmaa useammin voidaan kirjata esim. valmiussuunnitelman liitteessä (tietojen käytännöllinen päivittäminen).

7.3 Toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa, miten se määrittelee kriittisten kumppanien, palveluntuottajien ja alihankkijoiden varautumisvelvoitteet toimijaa kohtaan sekä miten niiden

kanssa varautumisvelvoitteista tehdyt sopimukset pidetään ajan tasalla ja miten niiden noudattamista seurataan. Valmiussuunnitelmaan on liitettävä toimijoiden väliset varautumista koskevat sopimukset.

Mahdollisten liiketoimintaan liittyvien sopimuslausekkeiden lisäksi varautumisvelvoitteeseen liittyvissä sopimuksissa olisi hyvä huomioida seuraavat palveluntuottajaan kohdistuvat velvoitteet:

- henkilökunnan ja tarvittavien koneiden ja laitteiden saatavuus kaikissa tilanteissa (VAP)
- sopimuksissa edellytettyjen osaamisvaatimusten varmistaminen
- tilaajan edellyttämä vasteaika (ts. minkä ajan kuluessa palveluntuottajan on pystyttävä tuottamaan tilattu palvelu)
- tilaajan edellyttämien dokumenttien laatiminen
- palveluntuottajan omavalvontaan liittyvät vaatimukset
- tilaajan oikeus suorittaa ulkoisia auditointeja sen varmistamiseksi, että sopimuksessa edellytetyt vaatimuksia on noudatettu
- mahdollinen salassapitosopimus
- menettelyt sopimusrikkomuksissa

8. Muut valmiussuunnitelmassa kuvattavat asiat

8.1 Toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa yhteistyömenettelyt viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa, kriisiviestintää koskevat menettelyt sekä normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa käytettävät viesti- ja hälytysyhteydet.

Erilaisissa häiriötilanteissa yhteistyön merkitys korostuu. Tilanteesta ja sen vakavuudesta riippuu, mitkä ovat ne keskeiset viranomaiset ja yhteistyötahot, jotka toimijan on omassa valmiussuunnitelmassaan huomioitava. Onnettomuuksissa ja muissa akuuteissa tilanteissa omatoiminen varautuminen korostuu.

Asiaa voi lähestyä kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin toimijan on varmistettava, ettei sen toiminnasta aiheudu ihmisille, omaisuudelle tai ympäristölle vaaraa. Toiseksi toimijan on varmistettava, ettei häiriötilanteesta aiheudu sellaista uhkaa tai vaaraa, joka voisi keskeyttää toimijan kriittisen toiminnan.

Esimerkiksi onnettomuuden sattuessa varautumisen toimenpiteet on mitoitettava siten, että omalla toimintakyvyllä voidaan hallita tilanne siihen asti, kunnes viranomaisen saapuu onnettomuuspaikalle. Onnettomuus- ja muiden häiriötilanteiden varalle on lisäksi luotava selkeä ja yksiselitteinen viestintäohje, josta löytyvät sekä viranomaisten, että niiden keskeisten toimijoiden yhteystiedot, joiden toimintaan onnettomuus ja häiriö voivat vaikuttaa. Hätälmoituksessa olennaista on hälyttää apua välittömästi onnettomuuden tai muun vastaavan häiriön tapahduttua ja vasta tämän jälkeen keskittyä muuhun viestintään tilannekuvan ylläpitämiseksi. Valmiussuunnitelmassa voidaan kuvata laajempi joukko toimijalle keskeisistä tahoista, joille onnettomuudesta tai häiriöstä on ilmoitettava. Onnettomuustilanteessa ilmoitustoimenpiteisiin voidaan ryhtyä vasta sen jälkeen, kun onnettomuuden hallinta on siirretty viranomaisen vastuulle.

Vakavien häiriötilanteiden, onnettomuuksien sekä ns. harmaanajan (normaaliolojen ja poikkeusolojen välivaihe) ja poikkeusolojen varalta toimijan on selvitettävä ennalta oman toimintansa kannalta keskeiset ja kriittiset viestintä- ja tietoliikennejärjestelmät ja tarvittaessa niiden varajärjestelmät, sekä varmistettava niiden toiminta. Näihin on hyvä kiinnittää huomioita myös arvioitaessa toiminnan riskejä.

Toimijan on laadittava valmiussuunnitelmaan erillinen kriisiviestintäohje. Häiriötilanteissa ja onnettomuuksissa tiedonkulun ja viestinnän merkitys korostuu ja viestintää voidaan joutua tehostamaan ja

suuntaamaan normaalista poikkeavalla tavalla. Näissä tilanteissa sovellettavan tehostetun viestinnän tai kriisiviestinnän tulisi perustua samoihin periaatteisiin, prosesseihin ja vastuisiin, kuin normaalitilanteessakin. Kriisiviestintäohjetta laatiessaan toimijan pitäisi huomioida mm. seuraavat asiat:

- viestintävastuiden määrittely (sisäinen viestintä, ulkoinen viestintä) = kuka vastaa yrityksen viestinnästä häiriötilanteissa? Entä poikkeusoloissa?
- varahenkilön/varahenkilöiden määrittely viestinnästä vastaaville
- kriisiviestinnästä vastaavien kouluttaminen tehtävään
- kriisiviestinnän periaatteiden, prosessien ja tavoitteiden määrittely
- kriisiviestintäohjeen dokumentointi ja kouluttaminen organisaatiossa.

8.2 Valmiussuunnitelmassa on kuvattava valmiuden tehostamisen tavat ja toimenpiteet sekä varautumistoimenpiteistä vastaavan johto-organisaation kokoonpano, toiminta ja toimintapaikka.

Valmiuden tehostaminen voi olla omaehtoista tai viranomaisen määräämää. Omaehtoinen valmiuden tehostaminen perustuu toimijan riskienhallintaan ja tilannekuvaan. Valmiuden tehostamisen keinoina voivat olla tilannekuvan seuranta kansainvälisen turvallisuustilanteen heikentymisen vuoksi (COVID-19) tai esim. kriittisen materiaalin saatavuuteen liittyvien ongelmien huomiointi ja ratkaiseminen mahdollisimman nopeasti. Tilannekuva-arvion taustalla tulisi olla toimijan oma uhka-arvio ja sen kautta tunnistetut riskit sekä niiden hallitsemiseksi suunnitellut/määritellyt hallintakeinot.

Valmiuden tehostamisen keinoina voi käyttää esimerkiksi alla olevan listauksen mukaisia toimenpiteitä:

- valmiussuunnitelman ja kriisiviestintäohjeen päivittäminen
- johto- ja varautumisorganisaatioiden käytettävyyden varmistaminen
- mahdollinen johtosuhteiden muutos kriisitilanteissa
- oman henkilöstön sekä palveluntuottajien riittävyyden varmistaminen
- kriittisten materiaalien riittävyyden varmistaminen (ml. palveluntuottajat)
- väistö-/suojatilojen varmistaminen
- sopimuksiin perustuvien suoja- ja johtokeskustilojen varmistaminen
- viesti- ja tietoliikenneyhteyksien testaaminen ja varmistaminen
- oman toiminnan sopeuttaminen tilanteen mukaiseksi
- viranomaisten esittämät toimenpiteet valmiuden nostoon liittyen
- muun kriittisen toiminnan varmistaminen

Esimerkkinä viranomaisen määräämästä valmiuden tehostamisesta ilmailussa on tilanne, jossa Traficom määrää lentoasemanpitäjän nostamaan turvatoimiensa tasoa esim. sen perusteella, että SUPO on kertonut lentoasemaan kohdistuvasta uhkasta.

Toimijan on kuvattava suunnitelmassa johdon käyttöön varattu johto- tai tilannekeskus, mikäli toimijalla on sellainen käytössään. Valmiussuunnitelmassa on nimettävä henkilö, joka vastaa tilan käytettävyydestä kaikissa niissä häiriötilanteissa, joissa tilaa on tarkoitus käyttää. Mikäli toimijalla on sopimuksiin perustuvia velvollisuuksia järjestää johto- ja tilannekeskus, nämä seikat on kuvattava valmiussuunnitelmassa, mutta samalla on huomioitava myös sopimusten luottamuksellisuus

8.3 Toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa käytettävät suojatilat ja -välineet sekä normaalitilaan palaamista koskeva toipumissuunnitelma. Valmiussuunnitelmaan on liitettävä toimijan pelastussuunnitelma.

Osaksi valmiussuunnitelmaansa toimijaa suositellaan laatimaan toipumissuunnitelma, jossa toimija kuvaa ne toimenpiteet, jotka tekemällä sillä on hyvät edellytykset päästä palauttamaan toimintansa

takaisin normaalitilaan. Toipumissuunnitelmassa tulisi huomioida erilaiset häiriötilanteet ja tarvittaessa myös poikkeusolot. Lisäksi suunnitelmassa on kuvattava se, kenen tai minkä toimielimen vastuulle kuuluu päättää toimenpiteiden käyttöönotosta.

Jos toimijalta edellytetään pelastuslain (2011/379) mukaista toimijan pelastussuunnitelmaa, on se liitettävä valmiussuunnitelmaan.

8.4. Toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa, miten se hoitaa sääntelystä tai sopimuksista aiheutuvat ilmoitusvelvollisuutensa.

Toimijan on kuvattava valvontasuunnitelmassa se, minkälaisia menettelyjä sillä on käytössään häiriöiden ilmoittamisesta, jotta se voi toimia lainsäädännön edellyttämien tavoin. Vastaavia velvoitteita voi tulla myös sopimuksista, joihin toimija on sitoutunut. Ilmoitusvelvollisuuksia koskevia menettelyitä laadittaessa kannattaa velvoittavan lainsäädännön ja toimijaa koskevien sopimusten lisäksi huomioida myös mahdolliset viranomaisohjeet sekä mahdollisesti tarjolla olevat tietojärjestelmät tai lomakkeet ilmoitusten tekemistä varten.

Ilmoitusvelvollisuuksia kuvattaessa on keskeistä kertoa, mitkä ilmoitusvelvollisuudet toimijaa koskevat, mitä välinettä käyttäen ja mille taho(i)lle toimija tekee vaadittavat ilmoitukset sekä miten toimija huolehtii siitä, että ilmoitukset tulevat vaatimusten mukaisesti ja oikea-aikaisesti tehtyä.

Ilmailussa poikkeamista ilmoittaminen perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EU) N:o 376/2014 poikkeamien ilmoittamisesta, analysoinnista ja seurannasta siviili-ilmailun alalla, komission täytäntöönpanoasetukseen (EU) N:o 2015/1018 sekä ilmailulain 864/2014 125 §:ään.

Tarkemmat menettelyt ja ohjeet sisältyvät Liikenne- ja viestintäviraston antamaan ilmailuohjeeseen Ilmailun onnettomuuksista, vakavista vaaratilanteista ja poikkeamista ilmoittaminen GEN T1-4. Turvamääräysten rikkomisesta ja vakavammista häiriötilanteista on kirjoitettava erillinen poikkeamaraportti Traficomille sähköisellä ilmoituslomakkeella. Sähköinen lomake on saatavana suomen ja englanninkielisenä Traficomin Internet-sivuilta osoitteesta

<https://www.traficom.fi/fi/asioi-kanssamme/lentoliikenteen-onnettomuuksista-vaaratilanteista-ja-poikkeamista-ilmoittaminen>

8.5. Lisäksi toimijan on kuvattava valmiussuunnitelmassa menettelynsä valmiussuunnitelman ylläpitoon ja omavalvontaan.

Toimijan turvallisuusjohtamis- tai turvallisuuden hallintajärjestelmän tulisi sisältää menettelyt, joiden avulla valmiussuunnitelman ylläpito ja sitä koskeva omavalvonta hoidetaan. Osana omavalvontaa tulisi arvioida varautumistoimenpiteiden ajantasaisuutta ja riittävyyttä. Näitä olisi hyvä käsitellä myös mahdollisissa johdon katselmuksissa.

9. Oman toiminnan arviointi

9.1. Toimijan on valmiussuunnitelmassa kuvattava, miten se toteuttaa omaa varautumista koskevan toimintansa säännöllistä arviointia.

Toimijan varautumista koskevan oman toiminnan arvioinnin tulisi olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Oman toiminnan arvioinnin avulla varmistetaan toimijan kriittisten toimintojen ja palvelujen jatkuvuus normaalioloissa ja poikkeusoloissa, valmiussuunnitelman ajantasaisuus sekä havaittujen puutteiden korjaaminen.

Oman toiminnan arvioinnin suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi tulisi organisaatiosta määritellä vastuuhenkilöt. Arvioinnin tueksi voidaan laatia esimerkiksi vuosittain omavalvontasuunnitelma. Johdon tulisi käsitellä omavalvontasuunnitelma sekä arvioinnin tulokset säännöllisesti, esim. vuosittain. Oman toiminnan arvioinnin yhteydessä varmistetaan myös valmiussuunnitelman ajantasaisuus.

Oman toiminnan arvioinnissa tulisi huomioida, että toiminnot ovat säädösten ja vaatimusten mukaisia. Lisäksi voidaan hyödyntää mm. toiminnan tuloksia kuvaavia mittareita, asiakaspalautteita, laadullista analyysiä sekä muissa mahdollisissa arvioinneissa tai auditoinneissa tehtyjä havaintoja. Oman toiminnan arvioinnissa havaitut puutteet tai poikkeamat tulisi käsitellä ja dokumentoida, sekä suunnitella näille käytössä olevia prosesseja ja menettelytapoja korjaavat toimenpiteet.

9.2. Toimijan on kuvattava, miten se dokumentoi arvioinnin tulokset ja miten se hyödyntää arvioinnin tuloksia toiminnan kehittämisessä.

Valmiussuunnitelmassa tai organisaation johtamisjärjestelmässä olisi oltava hyväksytty menettely tai toimintamalli, jossa käsitellään oman toiminnan arviointia. Toimintamallissa on hyvä yksilöidä, miten oman toiminnan arviointi dokumentoidaan, ja miten dokumentteja käsitellään ja säilytetään.

Oman toiminnan arvioinnin dokumentteja voivat olla esimerkiksi:

- vuosittainen omavalvontasuunnitelma
- omavalvontasuunnitelman mukaisten auditointien/tarkastusten raportit
- kriittisiin toimintoihin tai palveluihin liittyvät asiakaspalautteet
- omavalvontaa varten laaditut analyysit
- oman toiminnan arvioinnissa havaitut puutteet tai poikkeamat
- muissa auditoinneissa havaitut puutteet tai poikkeamat, jotka liittyvät toimijan kriittisiin toimintoihin tai palveluihin
- korjaavien toimenpiteiden suunnitelma
- omavalvontaraportti

Oman toiminnan arvioinnin tuloksena tulisi saada tieto kaikista oleellisista tarpeista valmiussuunnitelman päivittämiseksi. Johdon tulisi käsitellä nämä viivytyksettä ja valmiussuunnitelma tulisi päivittää johdon linjausten mukaisesti.

10. Valmiussuunnitelman luottamuksellisuus

Osa valmiussuunnitteluun ja varautumiseen liittyvistä tiedoista voi olla lainsäädännön mukaan turvallisuusluokiteltuja. Lisäksi suunnitelma saattaa sisältää liikesalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Turvallisuusluokiteltu aineisto on varustettava turvallisuusluokitusmerkinnällä tai muuten selkeästi merkittävä turvallisuusluokitelluksi ja suojattava.

Erityisesti suunnitelmaan liittyvät sopimukset mm. Puolustusvoimien ja Huoltovarmuusorganisaation kanssa sekä sopimukset toimijoiden kesken ovat yleensä luottamuksellista tietoa, joka on varustettava asianmukaisilla turvamerkinnoilla, ja jonka suojaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Samoin kriittistä materiaalia, kalustoa, henkilöstöä sekä kriittisiä toimintoja koskevista asiakirjoista osa voi olla turvaluokiteltavia. Myös ne on suojattava asianmukaisesti.

Liikenne- ja viestintävirastolla on erityislainsäädännön kuten esim. ilmailulain ja liikennepalvelulain nojalla oikeus valvoa toimijoiden varautumisen toimenpiteitä ja varautumisen tasoa sekä saada tarvittaessa salassapitosäännösten estämättä nähtäväkseen valvontatehtävän kannalta tarpeelliset asiakirjat, joihin myös varautumiseen liittyvät dokumentit kuuluvat.

Yksi vaihtoehto on toimia niin, että salassa pidettävä/luottamuksellinen materiaali laitetaan valmiussuunnitelman liitteeksi esim. siihen rajatusti käytettävissä olevia linkkejä hyödyntämällä. Näin yleisempi, koko organisaatiota palveleva osa voisi olla helpompi käsitellä, kaikkien saatavilla ja vain luottamuksellinen materiaali erityisesti suojattu.

11. Valmiussuunnitelman päivittäminen

Jotta valmiussuunnitelma palvelisi tarkoitustaan mahdollisimman hyvin, sen ajantasaisuutta on tarkasteltava säännöllisesti toimijan määrittelemissä sykleissä. Sopiva tarkasteluväli voisi olla esimerkiksi kerran vuodessa.

Toimijan tulisi nimetä valmiussuunnitelman ylläpidosta vastaava henkilö, jonka tehtäviin kuuluu valmiussuunnitelman sisällön ylläpito sekä sen varmistaminen, että valmiussuunnitelmassa kuvatut varautumistoimenpiteet toteutetaan toimijan johdon edellyttämällä tavalla.

12. Valmiussuunnitelman liitteet

Valmiussuunnitelmaan liitettäviä asiakirjoja tai asiakokonaisuuksia: voivat olla esimerkiksi seuraavat.

- pelastussuunnitelma
- turvaohjelma (lentoasemanpitäjä, lentotoiminnanharjoittaja)
- lentoaseman poikkeustilannesuunnitelma
- kriisiviestintäohje
- erilaiset lomakkeet esim. hälytyksiä ja raportointia varten
- väistötilojen kuvaus
- VAP -henkilöluettelo
- sopimukset (Puolustusvoimat, Huoltovarmuuskeskus, palveluntuottajat jne)
- toipumissuunnitelma (mikäli laadittu)
- omavalvontasuunnitelma

13. Lisätietoja ja tiedon lähteitä

Ilmailulaki (864/2014)

Laki liikenteen palveluista (320/217)

Valmiuslaki (1552/2011)

Valmiussuunnitelman laatiminen liikennejärjestelmässä

<https://www.traficom.fi/fi/ajankohtaista/ilmailun-toimijoiden-varautumisvelvollisuus?toggle=Valmiussuunnittelun%20j%C3%A4rjest%C3%A4minen%20liikennej%C3%A4rjestelm%C3%A4ss%C3%A4%20>

Ilmailun varautuminen, Liikenteen turvallisuusvirasto (Trafin julkaisuja 2/2016)

ISBN 978-952-311-129-5

ISSN 1799-0157 (verkkojulkaisu)

https://www.traficom.fi/sites/default/files/19742-ilmailun_varautuminen.docx

GEN T1-4 Ilmailuohje ilmailun onnettomuuksista, vakavista vaaratilanteista ja poikkeamista ilmoittaminen

https://cms.traficom.fi/sites/default/files/media/file/Ilmailuohje_GEN%20T1-4_6%2012.6.2020.pdf